

İSTANBUL'UN ATEŞLE İMTİHANI

ÖMER ERSİN ERDOĞAN⁽¹⁾

ÖZ

Bu çalışmada Bizans'tan günümüze İstanbul'da yangın, yangınla mücadele ve itfaiye teşkilatının gelişimi anlatılmış, bir bakıma da ülkemizdeki itfaiyecilik serüveni açıklanmıştır.

Bizans'ta az görülen yangınların, fetihden sonra yapı biçiminin değişmesiyle nasıl arttığı, yangınların sonuçlarının toplumu nasıl etkilediği anlatılmış ve buna karşı alınan tedbirler, örgütlenme çabaları yönetimin ve halkın yangına karşı tutum ve davranışı açıklanmaya çalışılmıştır.

Başlangıçta Osmanlı'da yangınla mücadelede için kurulmuş bir kurum yoktu. Mücadeleyi halk kendi yapıyordu ancak yangınlar çok artınca ve etkileri de büyüyünce yeni yeni örgütlenme çabaları başlamış ve zamanla örgüt geliştirilmiş ve bugünkü seviyeye ulaşmıştır. Osmanlı'da yangına karşı örgütlü mücadele için yabancı uzmanlar getirilmiş ve bunların bilgilerinden de yararlanılmıştır. Tulumbacılar ilk yangınla mücadele örgütü olarak kabul edilebilir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı'dan devralınan itfaiye örgütü ile işe başlanmış ve o günkü şartlara ve dünyadaki itfaiye teşkilatlarına uygun biçimde geliştirilmiş bu konuda yasal altyapı hazırlanmış, ayrıca bu konuda eğitim verecek kurumlar açılmıştır. İstanbul itfaiyesi başlangıcından beri bu işin öncüsü olmuştur. Bugün de ülkemizdeki en gelişmiş itfaiye teşkilatlarından bir tanesidir.

Anahtar Kelimeler: Doğal afet, bölgesel, bölgesel yönetim.

Jel Kodları: J28, Z12, R59

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Yüksek Lisans Programı, omererdogan@aydin.edu.tr.

ISTANBUL'S TRIAL BY FIRE

ABSTRACT

Fires, fighting fires and the development of fire services in Istanbul from the Byzantine period to today are briefly reviewed in this study. The transformation of the fire brigades during the Tanzimat period and the developments in the modernization process of the Republic are displayed in their broad lines.

How the fires, rarely seen in Byzantium, have increased following the changes in the materials of construction is mentioned while the measures and arrangements to organize firefighting are referred. Whilst endeavoring to elucidate the attitude and the behavior of the people towards fires, the lack of policy of the public authorities is invoked. At the first, there were not any specialized organization during the Ottoman period to fight fires. Since the numbers and fatal consequences of fires increased the attempts to get organized against fires commenced. Foreigners are invited to solicit their expertise and experience. Tulumbacılar (guild of fire fighters) can be taken as the first organized attempt in this respect.

Eventually, during the Republican Period fire services acquired the quality and the status of a local public service. Legal arrangements realized in 1930 and 1984 are the most significant steps forward in this respect. Fire brigades of Istanbul Municipality that have always played the pioneering role in this process of development provide the most extended services with their most advanced technological equipment.

Keywords: Natural disasters, regional, regional management.

JEL Codes: J28, Z12, R59

1. Giriş

Halide Edip Adıvar'ın ünlü *Türk'ün Ateşle İmtihanı* romanından esinlenerek "İstanbul'un Ateşle İmtihanı" başlığını taşıyan bu çalışmada; İstanbul'da Bizans'tan Osmanlı'ya daha sonra da günümüze kadar gelen süreçte meydana gelen yangınları, yangın öncesi ve sonrası alınan tedbirleri ve ayrıca bu yangınlarla mücadele için örgütlenme çabalarını anlatacağız.

Kontrol dışına çıkmış, istem dışı yanma olayı olarak tarif edebileceğimiz yangın, insanın ateşi keşfet mesinden bugüne kadar, insana faydasının yanında büyük zararlar da vermiştir. Bu yazıda da yangınların zararlarından korunmak veya zararlarını azaltmak için yapılan, yapılması gerekenler anlatılmıştır. Özel olarak da Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde, İstanbul'un yangınla mücadelesi anlatılmıştır.

2. Bizans Dönemi

"İstanbul'da Bizans döneminde evler genellikle kâgir olduğundan Osmanlı dönemine göre yangınlar daha az oranda görülüyordu. Bizans döneminde iki büyük yangın 1203-1204 yıllarında dördüncü Haçlı Seferini düzenleyen batılı şövalyelerin Konstantinopolis'i kuşatmaları sırasında olmuştur" (Başar, 2009: 95).

Bizans dönemindeki yapılarla ilgili başka bir kaynakta ise şu bilgiler yer almaktadır: *"Osmanlılar, İstanbul'u Rumların elinden aldıktan sonra binalarını, Galata'daki Frenk yapıları veya Amid, Halep, Şam ve Kudüs'deki yapılar gibi ateşe karşı dayanıklı olması için kâgir yapılmasına dikkat etmemişlerdir" (Andreasyan, 1973: 59).*

Bizans döneminde yangınla mücadele, yangına karşı örgütlenme gibi konularda neler yapıldığı konusunda kayda değer yazılı kaynakların sayısı çok azdır. Bu nedenle bu konuda fazlaca bir şey söyleme imkânımız yoktur. Bu konuda genel olarak söyleyebileceğimiz şudur ki: Bizans dönemi İstanbul'unda tarihsel tecrübelerin birikimi neticesinde yapılar yangına karşı dayanıklı yapılmaktadır. Bunun sonucunda/sonucu olarak daha az sayıda yangınla karşılaşmış ve bu yangınların verdiği hasarlar da daha az olmuştur. Bu durumun önemi Osmanlı dönemindeki yangınlar incelenirken daha iyi görülecektir.

3. Fetih Sonrası Dönem

Fetihten hemen sonraki dönemde meydana gelen yangınlar hakkında da fazla bir şey söyleme imkânımız ne yazık ki yoktur. *"İstanbul'da Fatih Sultan Mehmed zamanında zikre değer yangınların vuku bulmuş olabileceğine muhakkak nazarı ile bakılabilirse de, basılı*

tarihi kaynaklarda bu hususta bir bilgi mevcut olmadığı gibi, tetkik imkânını bulduğumuz bazı yazma kitaplarla vesikalarda da esaslı bir şeye rastlayamadık” (Cezar, 1963: 4).

Fetihten sonra Türklerin İstanbul’a yerleşmesiyle yapıların niteliği değişmeye başlamış kâgir yapıdan ahşap yapıya dönülmüştür. Bu dönüşümün temel sebeplerinden birisi depremlerdir. Türkler depremden korunmak için daha güvenli gördükleri ahşap yapıya yönelmişlerdir.

“İstanbul, bir deprem hattı üzerinde bulunduğundan çok sık depremler yaşamış, bu sebeple şehir halkı evlerini ahşaba dönüştürmek zorunda kalmıştır. Bilhassa Osmanlı hükümdarı II. Bayezid (1481-1512) döneminde, 1509 yılında yaşanan ve ‘Küçük Kıyamet’ olarak da adlandırılan büyük depremden sonra şehir halkı evlerini ahşaba dönüştürmeye başlamıştır. Ancak, binaların inşasındaki bu değişimin sonucu olarak İstanbul’da bilhassa Osmanlı döneminde birçok yangın görülmüştür” (Başar, 2009: 95).

Kâgir yapıdan ahşap yapıya dönülmesinin bir diğer nedeni de, o dönemin koşullarında ahşap yapının göreceli olarak daha ucuz olması ve daha kolay yapılabilmesidir.

Ahşap yapıya yönelim İstanbul’un yaşadığı yangınların büyümesinin ve birer felakete dönüşmesinin temel sebebidir. Felaket boyutuna ulaşan bu yangınlar karşısında halkın yaşadığı korku, panik vb. psikolojik durumu anlamamız gerekmektedir. *“Halk, yangından o derece ürkmüştü ki onu ‘gazab-ı ilahi’ diye anıyordu” (Banoğlu, 2008: 3).* İstanbul halkının yaşadığı psikolojik durum açıkça ortaya koymaktadır ki; İstanbul halkı, bazı insanların günah işlemeleri sonucunda, bu yangınlar, yaratıcının kendilerine verdikleri bir ceza olarak düşünülmektedir. Felaket boyutuna ulaşan İstanbul yangınları, Cumhuriyet devrine kadar devam etmiştir. Niyazi Ahmet Banoğlu **“İstanbul Cehennemi Tarihte Büyük Yangınlar”** isimli eserinde Osmanlı dönemi İstanbul’unda meydana gelen yangınları romanlaştırarak bize aktarmıştır.

Bununla birlikte İstanbul’da yaşanan yangınlarla ilgili olarak fetih sonrası dönemde yangınla mücadele edecek çağdaş anlamda bir teşkilattan bahsetmek mümkün değildir.

4. ‘Her Kimin Evi Yanarsa Asıla’

Hicri 946, Miladi 1540 yılında İstanbul’da, sarayda çıkan bir yangın, Osmanlı’da hukuk anlayışını ortaya koyması bakımından da vurgulanmaya değerdir.

Resim 1

Kaynak: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Kitapları No: 1100-99/b-100/a

Yukarıdaki Osmanlıca metnin tercümesi;

“Hicretin 946 yılında idi, andan Sultan Süleyman göçüp Edirne’ye vardı, ol kış anda kışladı, ol kış içinde İslâmbol’da Eski Saray baştanbaşa âteşe yandı, ama giru yapub evvelkiden dahi âlâ kıldılar. Amma ol deme değin her kimin evi veyahud dükkânı yansaydı salb olunurdu, kendü sarayı yanıcak ayruk kimse incitmediler” (Cezar, 1963: 7).

Yukarıda aslı ve çevrisi bulunan yazıda anlatıldığı gibi, İstanbul’da ki 1540 Eski Saray yangını anlatan bu belgede; Sultan Süleyman’ın o yıl kışı geçirmek için Edirne’ye gittiği ve o kış Eski Saray’da yangın çıktığı ve sarayın büyük kısmının yandığı ifade edilmektedir. Ancak bu belgede dikkati çeken nokta; Eski Saray yangınına kadar olan dönemde, bir kimsenin evinde veya dükkânında yangın çıktığı zaman idam edilmesi âdetinden bahsedilmektedir. Saray, padişahın evi sayıldığı için bu idam olayı daha sonra yürürlükten kaldırılmıştır. Bu bilgi; bizim çalışmamızda ulaşabildiğimiz kaynaklara göre, sadece yazar Mustafa Cezar’ın “Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar Ve Tabii Afetler”

adlı eserinde geçmektedir. İstanbul yangınları konusunda yazılan eserlerin az olmasına karşın bu önemli bilginin tek bir kaynaktan geçmesi incelenmesi ve üzerinde durulması gereken bir noktadır. Ayrıca Eski Saray yangını konusunun anlatıldığı bu belgenin orijinali günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde revan kitapları no: 1100–99/b–100/a’ da mevcuttur.

5. Yangınla Mücadelede Teşkilatsız Dönem

Gerek Bizans, gerekse fetih sonrası dönemde, yangınla mücadele edecek herhangi bir kurum veya örgütlenme çabası yoktur/olmadığı görülmüştür. Yangın öncesi ve sonrası neler yapılması gerektiği konusunda sistematik bir bilginin olmaması nedeni ile halk yangın sırasında ne yapacağını bilmemektedir. Ayrıca panik ve şaşkınlıktan dolayı yangınlar hızla büyümekte, genellikle kendi kendine sönmeye kadar devam etmekte ve her şeyi yok etmektedir.

Yukarıdaki belgede bahsi geçen olay aslında bize şu bilgiyi vermektedir: Yangınla mücadelede, yangın öncesi ve sonrası için birinci derecede sorumlu olan İstanbul’da yaşayan halktır. Bu belgenin yanı sıra, 26 Mayıs 1572 tarihli bir fermanla da yangına karşı İstanbul halkına verilen görevler şu şekilde sıralanmaktadır:

“İstanbul Kadısına Hüküm ki,

- 1. İstanbul’da yaşayan herkes, evinin üzerine çıkabilecek uzunlukta yeteri kadar merdiven buldurmak zorundadır.*
- 2. Evlerde su dolu büyük bir fıçı her zaman hazır tutulacaktır.*
- 3. Yangın çıktığında hiç kimse, evim yanmaya başladı diye korkup yangın mahallini terk ederek kaçmamalıdır. Yakınları ve komşularıyla beraber, yeniçeriler yetişinceye kadar yangına müdahale etmeli, söndürmeye çalışmalıdırlar.*
- 4. İstanbul kadısı bu tedbirleri halka duyuracak; zaman zaman uyaracak ve çarşıya yakın, yangın riski taşıyan mahalleleri her iki-üç ayda bir kontrol edecek, varsa eksiklikler, kısa zamanda tamamlanması hususunda uyarıda bulunacaktır. Buna rağmen evlerinde merdiven ve su dolu fıçı bulundurmayan olursa cezalandırılacaktır” (Bayhan, 2009: 192-193).*

Bu belgelerden açıkça görülüyor ki; yangın öncesi ve yangın sırasında yapılması gerekenleri Osmanlı idaresi İstanbul halkından beklemektedir.

6. Yangınların Sebepleri

Yangınların önlenmesi ve söndürülmesi gibi konuların yanı sıra İstanbul'da çıkan yangınların sebeplerini de incelemek gerekir.

“Yangınların birçoğu, dikkatsizce eritilen yağların parlaması, ev ve dükkânlarda hizmet eden uşakların acemiliği, bazı evlerde yapılan saçaklar, efendilerine kin bağlayan besleme ve uşakların fesatlığı, sefih insanların kahpelere olan intikam hırsları, hırsız ve yağmacıların kasıtları veya bütün içenlerin dikkatsizliği yüzünden çıkmaktadır” (Andreasyan, 1973: 60).

Osmanlı yönetimi yangınlar öncesi tedbirler ve yangınların söndürülmesi konularında İstanbul halkını birinci derecede sorumlu tutarken diğer taraftan yangınların çıkış sebepleri ve alınması gereken önlemler konusunda aslında bir takım çalışmalar da yaptığı görülmektedir. Aşağıdaki belgede önce yangınların sebepleri anlatılmaktadır:

1. *“Sokaklar dar, evler birbirine bitişik denecek kadar yakın olduğu için yangın çıktığında, eğer hava esintili ise ateş çok hızlı olarak etrafa sirayet etmektedir.*
2. *Evlerin dam saçakları uzun, şahnişinleri⁽²⁾ karşı karşıya olduğundan, yangın çıktığı zaman karşı tarafın saçak ve şahnişinleri hemen tutuşmakta ve yangının çabucak yayılıp büyümesine sebep olmaktadır. Bu durum yangının söndürülmesini zorlaştırmaktadır.*
3. *Yangınların pek çoğu ahşap binalardan, bekâr odalarından, han ve dükkânlardan çıkmaktadır” (Beyhan, 2009: 194).*

Yangınların sebeplerinden sonra yangınlara karşı alınması gereken önlemler de şu şekilde sıralanmaktadır:

1. *“Halka zarar veren ve şehri sıkıntıya sokan bu yangın belasının ortadan kalkması için, bundan böyle yangını doğuran sebepler ortadan kaldırılacaktır.*
2. *Bundan sonra İstanbul'da sur içi ve sur dışında gerek yangın geçirmiş yerlerde veya başka mahallerde kendilerine gelir getirecek bekâr odası, han ve dükkân yapacak olanlar, mutlaka binalarını kâgir yaptırıp kesinlikle ahşaptan yapmalarına izin verilmeyecektir. Ev yapacak olanlar, damlarının saçaklarını tuğladan kirpi saçak tarzında yapacak, ahşap*

2 Eski Türk mimarisinde odanın karşı ön cephesinde yer alan üç yanı pencereci çıkma.

saçaklara müsaade edilmeyecektir.

3. *Evlerine şahnişin yapmak isteyenlere, eskiden olduğu gibi on sekiz parmaktan ziyade olmamak şartıyla engel olunmayacaktır. Fakat şahnişinler karşı karşıya gelecek şekilde yapılmayacak. Karşı karşıya gelen iki evin şahnişinleri, biri üst tarafa diğeri alt tarafa gelecek şekilde yapılacaktır.*
4. *İstanbul'un sur içi ve sur dışında, yangın yeri arsasında veya başka yerlerde ev yapacak gayrimüslimlere iki kattan ziyade izin verilmeyecektir.*
5. *Bu tedbirlere uyulmadığı veya göz yumulduğu takdirde, hiçbir özür kabul edilmeksizin mimarbaşının katledileceği ifade edilmiştir” (Beyhan, 2009: 194).*

1719 Haziran sonlarında yayımlanan yukarıdaki fermanlarda dikkat çeken nokta; yangına karşı alınması gereken tedbirlerin sıralanmasıdır. Bu fermanın 4. maddesinde yangın yeri arsasında veya başka yerlerde ev yapacak gayri müslimlere evlerini inşa ederken iki kattan fazla yükseklik verilmemesidir. Bu durum; gayri müslim tebaaya yapılan bir haksızlıktır.

7. Yangınla Mücadelede Teşkilatlanma Çabaları Dönemi

Yangınların İstanbul'a büyük zararlar vermesi sonucunda örgütlü mücadele edilmesi gerektiği kanısı oluşmuş ve bu konuda ilk çalışmalar 1700'lü yıllarda başlamıştır.

Aslen Fransız olan ve Hollanda'dan ailesi ile birlikte İstanbul'a gelen ve bir süre bahriyede görev yaptığı bilinen David isimli bir teknisyen, bahriyedeki görevinden sonra müslüman olmuş ve "Gerçek Davud" ismiyle tanınmıştır. Gerçek Davud çıkan yangınları söndürme amaçlı tulumba makinesi icat etmiş ve bu icat birçok çevrede şaşkınlık ve hayranlık uyandırmıştır. Bu tulumba makinesinin ilk olarak hangi yangında kullanıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, çeşitli kaynaklarda farklı tarihler verilmektedir. Dönemin yöneticilerinden Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, Gerçek Davud'un icadı olan tulumba makinesinin yangın söndürmede faydalı olduğunu tespit etmiş ve Yeniçeriler bünyesinde yangınla mücadele edecek özel bir birim kurmuştur. Bu yeni kurulan birim değişik kaynaklarda "**Yangın Tulumbacıları Ocağı**" veya "**Dergâh-ı Ali Tulumbacılar Ocağı**" isimleri ile geçmektedir. Bu yeni kurulan birimin başına Sadrazam Damat İbrahim Paşa, Ağa sıfatıyla Gerçek Davud'u getirmiştir. Böylece yangınla mücadele için ilk örgütlü mücadele dönemi başlamıştır.

"1132 senesinde (Miladi 1720) vezir İbrahim Paşa tarafından 120 akçe yevmiye ile tulumbacı başı tayin edilip yeniçerilerden 50 adet nefer yevmiye 15 akçe ile tulumbacı ayrıldı. Yevmiye 30 akçe ile bir çorbacı (tabur kumandanı), 26

akçe ile bir çavuş, 24 akçe ile bir çavuş yamağı, 20 akçe ile kâtip ve 60 akçe ile bir ocak kethüdası (ağa yardımcısı, ikinci ağa) tayin olundu. Kışla ve bina verildi. Neferleri 150 adede çıkarıldı ve ortalarına (taburlarına) yevmiye on okka et, 75 çift ekmek tayin edildi. Yevmiye 90 akçe nöbetçi taamiyesi verildi. Hortum ve tulumbalar bedeli olarak ağalığa yevmi 40 akçe zam yapıldı. Neferlerinden biri cebeci tulumbacı ağası, biri topçu tulumbacı ağası, biri de topçu tulumbacıbaşısı oldu. Sene 1146 (1733)” (Koçu, 2005: 22-23).

Bu teşkilat (tulumbacılar) 1826 yılına, yani Yeniçeri Ocağı'nın kapatılmasına kadar devam etmiştir. Küçükçelebizade İsmail Asım Efendi tarafından yazılan “Zikri ahvali Gerçek Davud ve sebebi zuhuru tulumbacıyan” isimli yazısına Reşad Ekrem Koçu “İstanbul Tulumbacıları” isimli eserinde günümüz Türkçesine aşağıdaki şekilde çevirerek yer vermiştir.

“İstanbul’un binaları ahşap, birbirine bitişik, kat kat yüksek ve sokakları da gayet dar olduğundan eliyazübillahı teala (Ulu Tanrı korusun) bir yerde yangın çıkması yakın ve uzak şehir ehalisinin şuurunu alıp ateşin çıktığı yerin etrafındaki ev ve dükkânları yıkmadan gayri yangın söndürülemezdi. Yangınların ekserisinde nice haneler yıkılır, viran ve nice kâşaneler yanıp kül olurdu. Nice zenginlerin haneleri birkaç saatte kül olurdu. Nice zenginlerin birkaç saatte kül olan haneleri yüzünden öksüz oldukları görülürdü. Zikredilen tulumbalar icat edilip kullanmak üzere neferler ayrılıp tertip olduğu zamandan beri, elhak, nice yangınlar çıktığı yerde söndürüldü, nicesinin de şer ve zararı zaruri olarak yanlardaki birkaç haneye sirayet ile kaldı. Pir ve civan, fakir ve kamuran tulumbanın icadına şükretmektedir” (Koçu, 2005: 23).

Yukarıdaki paragraf, dönemi çok güzel anlatmıştır. Bu bir paragraflık metin örgütlenmeden önce, yani tulumbacıardan önce ve sonra yangınların sonuçlarını göstermesi bakımından önemlidir. Bu metin de birinci konu, örgütsüz mücadele döneminde yangınların kendi kendine sönünceye kadar pek bir şey yapılamadığını, Tulumbacıların ise söndürme konusunda epey iş yaptıklarını anlatmaktadır. İkinci konu ise evlerin ahşap ve bitişik olmasının yangınların zararlarını ne kadar arttırdığını göstermektedir. Bir diğer konu ise bugün de devam eden bir sorun, yani yangın yerine ulaşmada sokakların dar olması sorunudur. Tural'ın “Yangın Olur Biz Yangına Gidemeyiz” başlıklı makalesi (2004) durumu, kısaca ve esprili bir dille özetlemektedir. İstanbul'un sokakları bugün de çok dardır. Özellikle geceleri itfaiye araçları ve ambulansların olay yerine ulaşmasında yaşanan sorunlar sık sık gündeme gelmektedir.

8. Yangın Var!

Yangın söndürmede ilk adım, yangının çıktığının haber verilmesidir. Osmanlı İstanbul’unda yangınların haber verilmesi için Beyazıt, Galata, İcadiye kuleleri, kullanılmıştır. Bu haberleşmede romantik şifreler kullanılırdı:

Kulelerin köşklüleri “ağa” unvanını taşıyan bir zabitin emrindeydiler. Galata ve Beyazıt kuleleri geleneklerindedir, yangın ateşini gören nöbetteki köşklü kule ağasına:

Ağa bir çocuğun oldu!.. derdi; ağa da sorardı:

Kız mı, Oğlan mı?..

Anadolu yakası, Galata, Beyoğlu ve Boğaz’ın Rumeli yakası yangınları “Kız”, asıl İstanbul içi yangınları da “Oğlan”dı (Koçu, 2005: 404).

1826 yılında Yeniçeri Ocağı’nın kapatılmasının ardından, Tulumbacılar teşkilatı da ortadan kalkmıştır. Yangın malzemeleri karakollardaki depolara konulmuştur. Bu dönemde öne çıkan mahalle veya semt tulumbacıları olmuştur.

Hocapaşa yangını; 2 Ağustos 1826 tarihinde Hocapaşa Elvan Mahallesinde çıkan ve İstanbul’un sur içini büyük ölçüde etkisi altına alan yangın, daha sonraları halk arasında “Hocapaşa büyük yangını” ismiyle yâd edilecektir. Bu yangının tahribatı çok büyük olmuştur. Yangın otuz altı saat sürdü. Bu yangının mali boyutu hesap edilemeyecek kadar büyük oldu. Yangının bu derece uzun sürmesi ve tahribatının büyük olması rüzgârın şiddetinden başka yeniçerilerle tulumbacıların o sıralarda Vak’ayı Hayriye’den dolayı dağıtılmış olmasından kaynaklanmıştır.

Hocapaşa yangını tulumbacılar teşkilatının kaldırılmasından kısa süre sonra çıkmıştır. Bu durum yangınla mücadelenin mutlaka örgütlü yapılması gerektiğini göstermektedir.

Bu gelişme yöneticileri yangınla mücadelede yeni bir arayışa sevk etmiş ve 1828 yılında Tulumbacılar Nizamnamesi yayınlanmıştır. Gecen iki yıllık süre itfaiye tarihi açısından “*Fetret Devri*” (Özgür ve Azaklı, 2001: 156) olarak adlandırılır.

Tulumbacılar Nizamnamesi’ne göre Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusu içinde genellikle yaşlı zabitlerden oluşan kumandanlar nezaretinde bir itfaiye teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilat karakollarda bulunmaktadır. Ve karakollarda yangın tulumbası ve bunu kullanmaya yeter sayıda tulumbacı görevlendirilmiştir, böylece yangınla mücadele karakollar aracılığı ile yapılmaya başlanmıştır.

1854 de İstanbul’da Paris şehri örnek alınarak, Galata ve Beyoğlu semtleri birleştirilerek Osmanlı’da ilk belediye deneyimi gerçekleştirilmiştir. Ardından 1857 de ilk belediye

kurulmuştur. Osmanlı'da teşkilat ve idari yapı İlber Ortaylı'nın "Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi" ve "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yerel Yönetim Geleneği" isimli kitaplarında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

"19. Yüzyıl belediyesi görevlerini yerine getirmek konusunda yeterli sayıda devamlı personele, araçlara ve kuruluşlara sahip değildi. Yani, önemli hizmetleri yerine getirecek personel üzerinde yeterince kontrol ve ceza olanağı yoktu. Örneğin, sık sık çıkan büyük yangınların tehdit ettiği şehirlerde etkin ve yeterli güce sahip bir itfaiye teşkilatı bulunmamaktaydı. Yangınlar mahalle sakinlerinin kendi gayretleri ve bu işi amatör bir spor haline getiren tulumba takımlarınca söndürülmekteydi. Resmi teşkilatın kendi olanaklarıyla becerebildiği tek hizmet, yangını haber vermek, ahaliyi ve tulumbacıları alarm durumuna geçirmekten ibarettir. Üstelik ve en önemlisi bu tür hizmeti yerine getiren tulumbacılar üzerinde şehir yönetiminin hiçbir etkisi, denetim ve ceza yetkisi yoktur" (Özgür ve Azaklı, 2001: 157).

Bu eşgüdümsüzlük 1870 Beyoğlu yangınına kadar sürmüştür. Beyoğlu yangını 11 Haziran 1870 günü başlamış üç bin ev ve dükkân yanmıştır. Kayıtlara "Büyük Beyoğlu yangını" adıyla geçmiş olan yangında sadece ahşap binalar değil kâgir binalar da tahrip olmuştur. Bu yangından sonra felaketin büyüklüğü karşısında modern bir itfaiye teşkilatının kurulması gerekliliği yeniden düşünülmüş ve çalışmalara başlanmıştır. Yazılı kaynaklardan anladığımız kadarıyla sigorta şirketlerinin Beyoğlu yangınında uğradıkları zarar göz önüne alındığında, bu şirketlerin Osmanlı yönetimine modern bir itfaiye teşkilatı kurulması için baskı yaptıkları da anlaşılmaktadır. 1874 yılında bu çalışmaların sonucu olarak Sultan Abdülaziz, Macar Ulusal İtfaiye Birliği Başkanı Kont Odeon Szechenyi'yi İstanbul'a davet etmiş ve modern bir itfaiye teşkilatının kurulmasını istemiştir.

"Szechenyi'nin denetiminde yapılan çalışmalar kısa süre içerisinde yeni bir teşkilatlanma ortaya çıkarmıştır (30 Ocak 1876). İstanbul; Pera, Üsküdar ve İstanbul olmak üzere üç ana merkeze ayrılarak bu bölgelerde itfaiye taburları oluşturulmuştu. Tüm taburlar, İstanbul itfaiye Alayını oluşturuyor bu alayda İstanbul Hassa Ordusunun bir kolunu teşkil ediyordu. Her taburun başına bir binbaşı sevk edilirken itfaiye Alayının kumandanlığına getirilen Kont Szechenyi, feriklik payesiyle taltif edilmiştir" (Tural, 2004: 74).

Bu arada yangınla mücadelede yeni duyarlılıklar, yeni boyutlar da gündeme gelmiştir.

“II. Abdülhamit deniz itfaiyesinin kuruluşunda da Szechenyi Paşa’ya tam destek vermişti. Padişah bahriye (deniz) taburu için gerekli malzemenin Avrupa’dan getirilmesini istemiş, masraflarını da bizzat kendisi karşılamıştı. Deniz itfaiyesinde görev alacak personelin eğitimi için Hasköy’de ayrı bir kışla inşa edilmesi kararlaştırıldı. Tabur için gerekli malzeme tedarik edildi. Bahriye itfaiye taburu 1887’den itibaren tam teçhizatlı biçimde çalışmaya başladı” (Kuzucu, 2006: 41).

Gerçekten, itfaiye teşkilatının yeni örgütlenmeye başladığı bir zamanda deniz itfaiyesinin de kurulması, ileri bir adım olarak kabul edilebilir. Ayrıca yönetimin olaya bakış açısını da yansıtmaya bakımından önemlidir. Bugün bile deniz itfaiyesinin bulunmaması, bu noktanın nasıl ileri bir öngörü aşaması olduğunu göstermektedir. Kont Szechenyi Cumhuriyetin kuruluşuna kadar bu görevde kalmıştır. Aşağıdaki tabloda 1854-1919 yılları arasında meydana gelen İstanbul yangınları, listelenmiştir. Miladi tarihler parantez içinde tarafımızdan eklenmiştir.

Tablo 1:
Osmanlı Dönemi Yangın İstatistikleri

SENESİ	YANGIN SAYISI	YANAN BİNA SAYISI	SENESİ	YANGIN SAYISI	YANAN BİNA SAYISI
1270 (1854)	1	140	1304 (1887)	4	269
1271 (1855)	1	748	1305 (1888)	2	125
1272 (1856)	2	450	1306 (1889)	4	1494
1273 (1857)	4	482	1307 (1890)	3	348
1274 (1858)	1	9	1308 (1891)	3	349
1276 (1860)	1	80	1309 (1892)	2	174
1277 (1861)	2	700	1311 (1894)	6	367
1278 (1862)	3	485	1312 (1895)	3	69
1279 (1863)	7	642	1314 (1897)	4	465
1280 (1864)	7	213	1315 (1898)	7	297
1281 (1865)	8	3334	1316 (1899)	5	378
1282 (1866)	6	759	1317 (1900)	8	352
1283 (1867)	2	54	1318 (1901)	2	48
1284 (1868)	5	400	1319 (1902)	6	196
1285 (1869)	6	225	1320 (1903)	5	207
1286 (1870)	4	97	1321 (1904)	4	172
1287 (1871)	4	3024	1322 (1905)	3	180
1288 (1872)	4	331	1323 (1906)	2	80

1289 (1873)	7	925	1324 (1907)	3	228
1290 (1874)	10	1297	1324 (1907)	2	1707
1291 (1875)	7	129	1325 (1908)	2	36
1292 (1876)	5	161	1326 (1909)	4	109
1293 (1877)	6	247	1327 (1910)	10	4644
1294 (1878)	8	327	1328 (1911)	9	1365
1295 (1878)	3	200	1329 (1911)	10	529
1296 (1879)	3	523	1331 (1913)	4	1398
1297 (1880)	3	82	1332 (1914)	7	411
1298 (1881)	2	70	1333 (1915)	4	462
1299 (1882)	4	140	1334 (1916)	6	8480
1300 (1883)	2	20	1335 (1917)	10	1548
1301 (1884)	3	488	1336 (1918)	5	127
1302 (1885)	3	67	1337 (1919)	5	763
1303 (1886)	3	396			

Kaynak: Cezar, 1963: 50

9. Cumhuriyet Dönemi, Modern İtfaiyenin Doğuşu

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, her alanda olduğu gibi yerel yönetimler ve itfaiyecilik hizmetlerinin de modernleşmesi ve geliştirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. İlk olarak itfaiye hizmetlerinin askeri nitelikten çıkartılıp bir belediye hizmeti olarak yerel yönetimlere devri gerçekleştirilmiştir.

“İstanbul İtfaiye Teşkilatının üç ay müddetle tespit edilmemesi hakkındaki hey’eti vekile kararı 24.9.1339-1923 tarihinde hitam bulacağı (son bulacağı > sona ereceği) müdafaai Maliye Vekilinin 3.9.1339-1923 tarihli tezkiresinde (tezkere > bildirisinde) iş’ar edilmiş (haber vermek > belirtilmiş, duyurulmuş) olmakla tarihi mezkûrdan evvel (adı geçen tarihten önce) itfaiye teşkilatının ikmali (tamamlanması > bitirilmesi) ve inbası (tebliğ etmek > bildirmek) mütemennadır (temenni edilen > istenilen)” (Özavcı, 1973: 15).⁽³⁾

25 Eylül 1923 tarihinde askeri itfaiye teşkilatı yukarıdaki telgraf emriyle sona ermiştir. Dönemin İstanbul Valisi Haydar Bey’e bu telgraf emriyle itfaiye hizmetinin bir belediye hizmeti olduğu bildirilmiş ve gerekli çalışmaları yapması istenmiştir. Böylece itfaiyecilikte yeni bir dönem başlamıştır.

3 Parantez içinde verilen günümüz Türkçe karşılıkları tarafımızdan eklenmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yangın söndürme işine önem verilmiştir. Bunun başlıca sebebi Osmanlı dönemindeki yangınların tahribatının büyüklüğü olsa gerek. Ayrıca çağdaş bir Cumhuriyetin Avrupai bir itfaiye teşkilatına sahip olması gerektiğinin bilincinde olan yöneticiler de vardı.

10. Modern Kente Modern İtfaiye

18.3.1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu'nun 36. madde 12. fıkrası gereğince Köy Muhtarının işleri arasında "Köy sınırı içinde yangın ve sel olursa köylüleri toplayıp söndürmeye ve çevirmeye çalışmak, (orman yangını olan alan, köy sınırı dışında olsa dahi yardıma mecburdurlar)" yer almaktadır. Böylece merkezden uzak yerlerde halkın kendi imkânları ile yangına müdahale edeceği belirtilmiş ve orman yangınlarına müdahalede herkesin, bu kamu hizmetine zorunlu katılması gerektiği belirtilmiştir.

14 Nisan 1930 tarihli ve 1580 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Belediye Kanunu: Madde 15'in 12-22 ve 37. fıkralarında itfaiye teşkilatı ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu kanunun en önemli düzenlemesi madde 15/22. fıkradaki düzenlemedir.

"Yangın vukuunu men edecek tedbirleri almak, ateşe karşı ihtiyat için umuma açık yerlerde imalathane ve fabrikalarda ve her dükkânda bulundurulacak tertibatı ve vesaiti tayin ve ilan ile ihzar ve ifa ettirmek, yangını tarassut, ihbar ve istihbar için lazım gelen tesisat ve teşkilatı yapmak, itfaiye tulumba takımlarını ve tekerlekli itfaiye vesaitini her an ihtiyaca yarar halde bulundurmak, beldeyi tehdit edecek orman yangınlarına karşı kazma kürek, balta vesaire gibi vesaiti itfaiye bulundurmak, beldenin icap eden mahallerinde itfaiye havuzları, sarnıçları yaptırmak" belediyenin zorunlu görevleri arasında sayılmıştır.

Çıkarılan kanunların yanı sıra, Türk İtfaiye Teşkilatının, özellikle de İstanbul itfaiyesinin modernizasyonunu sağlamak ve konu ile ilgili bir rapor hazırlaması için 26.04.1933 tarihli bir kararname ile Köln şehri itfaiye mühendisi M.Weinmaier'in ülkemize davet edilmesi kararlaştırılmıştır. 15-20 lira gündelik, hazırlayacağı rapor için de 2000 Türk Lirası verilmesini konu alan bir kararname imzalanmıştır.⁽⁴⁾

Çıkarılan kanunlar ve eldeki belgeler ışığında Cumhuriyetin ilanından itibaren hem merkezi hükümet düzeyinde hem de yerel yönetimler düzeyinde Türk İtfaiye Teşkilatının ama özel olarak da İstanbul itfaiyesinin çağın gerisinde kalmadan modern bir yapıya kavuşturulması için çaba harcadıkları açıkça görülmektedir. Ancak şu gerçeği gözden kaçırmamak gerekir;

4 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 030 018 01 02.

Kurtuluş Savaşı veren toplum maddi imkânsızlıklar içindedir. Ayrıca yeni kurulan bir Cumhuriyet yönetimi ve her alanda getirilen yenileşme çabaları içinde olan bir ülke olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle Türk İtfaiye Teşkilatının ve özel olarak İstanbul İtfaiyesinin modern bir yapıya kavuşması, gelişmiş ülkelerdeki itfaiye teşkilatlarının bulunduğu seviyeye ulaşması gerektiği ölçüde gerçekleşmemiştir.

Bu bağlamda Türkiye'deki itfaiye teşkilatlarının modern bir yapı ve işleyişe kavuşmasındaki en önemli gelişme 26.07.1984 tarih ve 3030 sayılı kanunla oluşturulan Büyükşehir Belediye'lerinin kurulmasıdır.

İstanbul, Ankara ve İzmir 3030 sayılı kanunla Büyükşehir Belediyesi yapılmıştır. Büyükşehir Belediyelerinin kurulduğu tarihe kadar itfaiye hizmetleri ilçe belediyeleri bünyesinde hizmet vermekteydi. 1984 yılından itibaren İstanbul, İzmir ve Ankara' da merkeze bağlı ilçelerde itfaiye hizmetlerini yeni kurulan Büyükşehir Belediye'leri devralmıştır. Burada önemli olan nokta maddi imkânları kısıtlı olan ilçe belediyelerinin, itfaiye hizmetlerinin yürütülmesi sırasında karşılaştığı ekonomik, teknolojik ve personel yetersizliği güçlükleridir. Büyükşehir Belediyeleri ilçe belediyelerine göre daha büyük ekonomik olanaklara sahip oldukları için daha çok harcama yapma imkânına kavuşmuşlardır. Büyükşehir statüsünde olan illerde itfaiye hizmetlerine ayrılan pay artarken, Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde olan ilçelerde, itfaiye hizmetleri bir standarda kavuşmuştur.

Ayrıca sırası ile 10.07.2004 tarihli ve 5216 sayılı kanun, 03.07.2005 tarihli ve 5393 sayılı kanun ve son olarak da 06.12.2012 tarihli ve 6360 sayılı kanun ile on dört il daha Büyükşehir Belediyesi statüsüne kavuşturulmuş ve toplamda 30 il Büyükşehir olmuştur. Ayrıca 21.10.2006 tarihli ve 26326 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Belediye İtfaiye Yönetmeliği'nde itfaiye çalışanlarının görevde yükselme vb. konuları da bir standarda kavuşturulmuştur.

Yukarıda sıralanan kanunların çıkarılmasında amaç, konumuz açısından doğal olarak Türk İtfaiye Teşkilatının, dünyadaki modern itfaiyeler arasında yerini almasını sağlamaktır.

İstanbul şehrinin, içinde barındırdığı tarihi yapıları, boğaz kıyısındaki yalılarını, gelen turist sayısı, ülke ekonomisindeki konumu ve nüfusu itibarı ile çok güçlü ve modern bir itfaiye teşkilatına sahip olması gerekmektedir.

“Sahilleri ve deniz aşırı yerleri çok olan İstanbul için bir deniz itfaiyesi kurulması izaha lüzum olmayan bir zarurettir” (İstanbul İtfaiye Müdürlüğü, 1946: 10).

İstanbul'da bir deniz itfaiyesinin olmamasının kabul edilmeyeceği açıkça vurgulanmıştır. Daha önce de değindiğimiz II. Abdülhamit döneminde dahi mevcut olan deniz

İtfaiyesi, maalesef bugün mevcut değildir. Günümüzde bu görevi Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü yerine getirmeye çalışmaktadır. Ancak yakın tarihte yaşadığımız Galatasaray Üniversitesi'ndeki yangında görüldüğü üzere; Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü'ne bağlı ekipler yetersiz kalmaktadır. Ayrıca Galatasaray Üniversitesi'nde meydana gelen yangında, el yazması ve tarihi niteliği olan kitapların bulunduğu eski kütüphane kısmına, denizden müdahale eden ekipler yüksek basınç ve beraberinde tuzlu deniz suyu kullanarak söndürme işlemini gerçekleştirmek sureti ile yanlış bir müdahale tarzı benimsenmiştir. Bu noktada önemli bir başka konu da; ilgili bölge İtfaiye Amirliğinin yangın öncesi Galatasaray Üniversitesi binasında yaptığı risk analizi sonucunda; binanın elektrik tesisatının çok eski olduğunun üniversite yönetimine bildirmiş olmasına rağmen gerekli yenileme işlemlerinin yaptırılmamış olmasıdır.

Galatasaray Üniversitesi'nde meydana gelen yangın bize bir kere daha göstermiştir ki; İstanbul'da ivedilikle ve modern bir deniz İtfaiyesinin kurulması gerekmektedir.

11. Personel Yetersizliği

İtfaiyecilik konusunda, dünyanın sayılı İtfaiyelerinin, İtfaiye personeli istihdamında benimsediği standart her bin kişiye bir İtfaiyeci düşmesidir. Aşağıdaki tabloda ülkelerin nüfuslarına oranla sahip oldukları İtfaiye görevlisi rakamları verilmektedir. Bu hesaplama sisteminden hareketle nüfusa oranla bir karşılaştırma yapma imkânımız vardır. İstanbul İtfaiyesinin sahip olduğu personel sayısı 4165 kişidir. Bu personel sayısı ve İstanbul nüfusu temel alındığında, sahip olunan personel sayısı bakımından gelişmiş ülkelerin gerisinde olduğumuz görülmektedir.

Tablo 2:
İtfaiyeci Sayıları

	İtfaiyeci Sayısı / 1000 kişi	İtfaiyeci Sayısı / 100 km ²
Birleşik Krallık	1,14	27
Finlandiya	5,1	25
Norveç	6,6	24
İsveç	3,3	22
İrlanda	0,9	15
İsviçre	31,7	512
Almanya	15,3	339
Avusturya	18,7	39
Lüksemburg	15,7	239

Hollanda	2,8	105
Belçika	2,1	70
İzlanda	5,2	65
Fransa	4,2	44
Portekiz	3,5	37
İtalya	1	18
Yunanistan	0,6	4,8
İspanya	0,3	2,4
Japonya	9,2	301

Kaynak: Yentürk, 2002: 3

Aşağıdaki tablo, Fransız frangı cinsinden bazı Avrupa ülkelerinin itfaiye hizmetlerine yaptıkları harcamaları vermektedir. Avroya geçilmeden önce hazırlanan bu tablo, kişi başına yapılan itfaiye hizmetleri harcamalarını değerlendirmek ve karşılaştırma yapmak için bir fikir verecek değerdedir.

Ancak bu tabloda ülkemiz yoktur ve böyle bir istatistikî bilgiye araştırmalarımız sırasında da rastlanmamıştır. Avrupa ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de kişi başına itfaiye hizmetlerine yapılan harcamaların açıklanması gerekmektedir.

Tablo 3:
İtfaiye Hizmetleri Harcamaları (Kişi başına, Fransız Frankı/yıl)

Birleşik Krallık	210-368
Finlandiya	420
Norveç	350
İsveç	290
İrlanda	200
İsviçre	370
Almanya	550
Avusturya	600
Belçika	300
Fransa	250

İtalya	120
Yunanistan	120
İspanya	115
Danimarka	550
ABD	800
Japonya(Tokyo)	1100

Kaynak: Yentürk, 2002: 3

Aşağıdaki tabloda bazı ülkelerdeki gönüllü itfaiyeci sayıları verilmiştir. Yaptığımız çalışmalarda ülkemizdeki gönüllü itfaiyeci sayısını gösteren bir bilgi, ne yazık ki bulunamamıştır. Ancak mesleğin içinden biri olarak biliyoruz ki, Ülkemizde gönüllü itfaiyeci sayısı yok denecek kadar azdır. İstanbul itfaiyesinde dört yüz yetmiş dört gönüllü itfaiyeci vardır. Birkaç büyükşehir dışında da gönüllü itfaiyeci yoktur.

Tablo 4:
Gönüllü İtfaiyeci Sayısı ve Toplam İtfaiyeci Sayısı

	Gönüllü İtfaiyeci Sayısı	Toplam İtfaiyeci Sayısı
Birleşik Krallık	1.400	65.920
Finlandiya	10.380	25.360
Norveç	0	27.900
İsveç	4.000	29.500
İrlanda	0	3.090
İsviçre	195.000	210.000
Almanya	1.139.400	1.210.270
Avusturya	273.670	285.000
Lüksemburg	6.000	6.215
Hollanda	22.550	43.270
Belçika	11.430	21.460
İzlanda	1.150	1.350
ABD	804.200	1.082.500
Yeni Zelanda	8.000	9.600
Fransa	206.900	243.660
Portekiz	12.680	34.480

İtalya	23.500	55.210
Yunanistan	0	6.300
İspanya	10.420	12.980

Kaynak: Yentürk, 2002: 5

12. Sonuç ve Değerlendirme

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, İstanbul'da Bizans döneminde evler genellikle kâgir olduğundan Osmanlı dönemine göre yangınlar daha az oranda görülüyordu. Fetihden sonra İstanbul'daki yapı biçimi zaman içinde değişmiştir. Türk'ler evlerini ahşaptan yapmaya başlamış ve İstanbul ahşap bir kente dönüşmüştür. Bunun sebebi İstanbul'un deprem kuşağında bulunduğu fark edilmesi ve ahşap malzemenin depremin zararlarını azaltmasıdır. Ancak bu dönemde evlerin birbirine bitişik olması nedeniyle, çıkan yangınlar hızla yayılmış ve tahribatı çok olmuştur.

Osmanlı döneminde yapı malzemesi seçimi, kentin imar ve yerleşim durumu ve söndürmedeki yetersizlikler nedeniyle yangınların tahribatı büyük olduğu için devlet bu konuda sürekli bir arayış içine girmiş, önce hizmeti halktan beklemiş, itfaiye hizmetinden halkı sorumlu tutmuş, zamanla ve günün imkânları içinde teşkilatlar kurulmuş, yabancı uzmanlar getirilmiş ve yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Cumhuriyet döneminde ise Osmanlıdan devralınan teşkilat, araç-gereç ve personel, imkânlar ölçüsünde geliştirilmiş, itfaiye askeri yapıdan çıkarılarak, yerel bir kamu hizmeti olarak belediyelere verilmiştir.

İstanbul itfaiyesi gerek Osmanlı döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde ülkemizin en donanımlı ve gelişmiş teşkilatlarından birisi olmuştur. Bunun nedeni Osmanlı'da başkent olması Cumhuriyet döneminde de İstanbul'un sahip olduğu ekonomik ve demografik öncülük ve önceliklidir.

Bugün İstanbul itfaiyesi, ülkemizin öncü teşkilatlarından birisidir. Bu durum, İstanbul'un en büyük ekonomik, turistik ve sosyal merkez olmasından ileri gelmektedir. Gerçekten de, böylesine tarihi ve önemli bir şehre hizmet verebilmek için dünya standartlarına yakın bir hizmet çabası gerekmektedir.

Bu gereksinim doğrultusunda bir itfaiye okulu kurmuş, böylece nitelikli personel yetiştirme sorununu çözmeye çalışmıştır. Buna rağmen İstanbul itfaiyesinin en büyük sorunu, nicel ve nitel bakımdan yeterli personel istihdamıdır. Daha önce Tablo 2 de görüldüğü gibi, Türkiye'nin Avrupa ülkeleri arasında nüfusa oranla personel konusunda yetersiz olduğu görülmektedir. 2014 Mart itibarıyla İstanbul itfaiyesinde 3998 itfaiyeci, 142 acil tıp

teknisyeni, 25 doktor olmak üzere toplam 4165 personel çalışmaktadır. Bu rakam da göstermektedir ki; Avrupa ülkeleri arasında personel sayısı bakımından çok gerilerde yer almaktadır.

Son yıllarda üniversitelerde sivil savunma ve itfaiyecilik yüksekokulları açılmaya başlanmıştır, buralardan mezun olan gençlere personel istihdamında yer verilmesi ile itfaiye personel yetiştirme külfetinden kurtulmuş olacaktır. Böylece nitelikli personel istihdamı sağlanacaktır. Ayrıca üniversitelerin işlevi gereği, konu ile ilgili teknolojiyi ve gelişmeleri daha iyi takip ettikleri kuşkusuzdur.

21.10.2006 tarihli ve 26326 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Belediye İtfaiye Yönetmeliği madde 6’da belirtildiği üzere itfaiyenin görevleri arasında “su üstü ve su altında her türlü arama ve kurtarma çalışmalarını yapmak” ifadesi yer almaktadır. İstanbul itfaiyesinde bugün için su altı arama ve kurtarma çalışmalarını yapacak bir birim henüz kurulmamıştır.

Deniz itfaiyesinin kurulması İstanbul için hayati bir öneme sahiptir. İstanbul Boğazi kıyılarında bulunan tarihi yapılara bir yangın sırasında, en hızlı ulaşım sağlanabilecek yer deniz ulaşımıdır. Bu bağlamda deniz itfaiyesinin Osmanlı döneminde dahi bulunması, ancak günümüzde deniz itfaiyesinin bulunmaması kabul edilemez bir konudur.

İstanbul itfaiyesinin önemli bir diğer sorunu da plansız şehirleşmenin sonucu olarak dar sokaklar, yeterli otopark olmaması nedeniyle sokaklara park eden araçlar nedeni ile yangınlara geç müdahale edilmesidir. Bu konunun çözümü noktasındaki en önemli çalışma kentsel dönüşümün hızla tamamlanması gerekliliğidir.

İstanbul itfaiyesinin sorunlarının yanı sıra, ülke genelinde Türk İtfaiye Teşkilatının genel sorunlarına da değinmek gerekmektedir. Ülkemizde birkaç önemli büyükşehir dışında yöneticilerin itfaiyeciliği bilmemesi nedeniyle yapmaları gerekenleri yapmamasıdır. Bu nedenle tüm ülke genelinde itfaiye hizmetlerini sunan yerel yönetimler arasında bir hizmet standardı oluşmamıştır. Ayrıca itfaiyeciliğin bugün dahi bir meslek gurubu içinde yer almaması bu konuya verilen önemi göstermesi açısından ilginçtir. Dünyanın gelişmiş ülkelerinde çok saygın ve kutsal olarak görülen bir meslek iken, ülkemizde hak ettiği önemi bir türlü bulamamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden bir tanesi personele kadro isimlendirmesinde “itfaiye eri” tanımlamasının yapılmasıdır. Geçmişte askeri bir yapıdan gelen bir kurum olmasından kaynaklanan bu tanım, artık günümüzde gözden geçirilerek “itfaiye görevlisi” veya “itfaiyeci” tanımlarının yasal zeminlerde de kullanılması gerekmektedir.

Türk itfaiyeciliğinin yeniden yapılandırılması gerekmektedir. İtfaiye hizmetlerini günümüzde yerel yönetimler sunmaktadır. Yerel yönetimlerin yanı sıra Başbakanlığa bağlı AFAD, genel müdürlük yapısı içinde faaliyet göstermektedir. Tüm itfaiye hizmetleri bu genel müdürlük

bünyesinde toplanarak ülkemizin tamamında aynı standartta hizmet verecek bir kurum oluşturulabilir. Ancak itfaiye hizmetleri esasında bir yerel yönetim hizmetidir. Bu bağlamda AFAD personeli dâhil olmak üzere yöredeki acil sağlık hizmetlerini yürüten personel, orman yangınlarına müdahale eden Orman Genel Müdürlüğü'ne bağlı ekipler, Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışan denizde meydana gelen yangınlarda görev alan personel ve araçların buldukları bölgelerdeki yerel yönetimlere devredilmelidir. Avrupa Birliği kıstaslarını uygulamaya çalışan ülkemizde, yerindenlik ilkesi gereği, halka en yakın birimin hizmeti sunması esas olmalıdır. Bu bağlamda tüm bu hizmetlerin sunumu sırasında tek bir telefon numarasının kullanımının sağlanması hizmetin hızını arttıracaktır.

Ülkemizde gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, meydana gelen yangınların istatistiklerinin toplandığı bir veri bankası oluşturulmalıdır.

Teknolojinin gelişmesiyle yangınla mücadele yöntemleri hem kolaylaşmış, hem de karmaşıklaşmıştır. Bu durum bir çelişki gibi görülmemelidir. Çünkü yapılar çok farklılaşmış, sanayileşmeyle birlikte yangın çeşitleri artmıştır. Bunlarla baş edebilmek için de itfaiyecilik yeni bir meslek olarak ortaya çıkmıştır.

Dünyadaki gelişmeleri de hızla takip ederek, kendini yenileyen ve geliştiren bir teşkilat oluşturulması gerekmektedir. İletişimin gelişmesiyle yangınla mücadele konusunda, ilkokuldan başlayarak konunun önemi herkese anlatılmalıdır. Bu konuyu hayat boyu öğrenme bağlamında değerlendirerek eğitim sistemimizin bir parçası haline getirilmesi gerekmektedir. İçselleştirilmiş bir yurttaşlık bilincinin yaygınlaşması ertelenemez bir görev olarak benimsenmelidir.

Sonuç olarak, yangının hayatın bir gerçeği olduğu bilinci ile ve bu gerçeğin sınavını başarı ile geçmek üzere; donanımlı bir kamu yönetimi oluşturmak, ülkemizi ve İstanbul'u afetlerden en az zararlı çıkarmak için yeni teknolojik gelişmeleri, yeterli ekonomik kaynakları ve dürüst bir kamu hizmeti yaklaşımını ön planda tutan, kesintisiz bir çabanın benimsenmesi ve paylaşılması gerektiğinin bilinmesi kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

Andreasyan, Hrand D. (1973) "Eremya Çelebinin Yangınlar Tarihi"; *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, (27), s.59-84.

Banoğlu, Niyazi Ahmet (2008) *İstanbul Cehennemi Tarihte Büyük Yangınlar*, İstanbul: Kapı.

Başar, Fahmeddin (2009) "1251-1453 Yılları Arasında İstanbul'u Etkilemiş Olan Doğal Afetler", *Afetlerin Gölgesinde İstanbul*, içinde (editör Said Öztürk), s.85-106, İstanbul: İBB Kültür A.Ş.

Beyhan, Mehmet Ali (2009) “Osmanlı Devrinde İstanbul Yangınları”, *Afetlerin Gölgesinde İstanbul*, içinde (editör Said Öztürk), s.187-312, İstanbul: İBB Kültür A.Ş.

Cezar, Mustafa (1963) *Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar Ve Tabii Afetler*, İstanbul: Berksoy.

İstanbul İtfaiye Müdürlüğü (1946) *İtfaiye Tarihçesi ve İstatistiği 1714-1946*, İstanbul: Osmanbey.

Koçu, Reşad Ekrem (2005) *İstanbul Tulumbacıları*, İstanbul: Doğan.

Kuzucu, Kemalettin (2006) “Szechenyi Paşa ve Osmanlı İtfaiyesinin Modernleştirilmesi (1874-1922)” *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, (14), s. 31-52.

Özavcı, Tarık (1973) *Cumhuriyet devrinde itfaiye*, İstanbul: Belediye Matbaası.

Özgür, Hüseyin ve Sedat Azaklı (2001) “Osmanlı’da Yangınlar ve İtfaiye Hizmetleri”, *Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), s.153-172.

Tural, Erkan (2004) “Yangın Olur Biz Yangına Gidemeyiz ...!!! Türkiye, Hollanda, İngiltere ve Amerika’da Modern İtfaiye Teşkilatının Kuruluşu ve Harik (Yangın) Nizamnameleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 13(1), s.67-91.

Yentürk, Nurhan (2002) *Türk İtfaiye Teşkilatının Yeniden Yapılandırılması İçin Bir Model Önerisi* İstanbul: İTÜ.